

Nationella Stödprogrammet

Årsrapport 2020

**PLATTFORMEN
CIVILA SVERIGE MOT
MÄNNISKOHANDEL.**

ÅRSRAPPORT FÖR NATIONELLA STÖDPROGRAMMET 2020

BAKGRUND

Om Nationella Stödprogrammet

Plattformen Civila Sverige mot människohandel (nedan kallad Plattformen) erbjuder ett utökat kompletterande och behovs- samt rättighetsbaserat stöd till individer i Sverige utsatta för människohandel och exploatering. Detta görs genom NSP, Nationellt Stödprogram, framtaget 2015 och anpassat under åren för att möta nya behov hos målgruppen.

NSP är utformat för att identifiering ska leda till hjälp utan omedelbart krav på medverkan i rättsprocess, samt för att se till att utsatta personer kan erbjudas individanpassat långsiktigt stöd och rehabilitering. NSP kompletterar därmed samhällets insatser och är framtaget för att säkerställa att Sverige lever upp till Europarådets konvention om bekämpande av människohandel och EU-direktiv 2011/36/EU.

Stödprogrammet är uppbyggt av certifierade boenden som uppfyller minimikrav uppställda av NSP. De certifierade boendena är de som identifierar personer som offer för människohandel, arbetar för att samhället ska ta ansvar för denna persons skydd och stödbehov, och när det inte är möjligt, ansöker om finansiering för placeringen från NSP. Minimikraven är utformade för att certifierade boenden ska ha kunskap om människohandel, arbetar rättighetsbaserat och enligt antagna rutiner för hot -och riskbedömningar och säkerhetsfrågor. Boendena ska erbjuda stöd som motsvarar vad en person som varit offer för människohandel har rätt till i enlighet med Sveriges internationella åtaganden.

Certifierade boenden ansöker om ersättning för insatser inom programmets utformning, och beviljas om det framgår i ansökan att personen man ansöker för

- 1) är ett troligt offer för människohandel eller människohandelsliknande exploatering och
- 2) att boendet kan tillgodose det stöd de behöver och har rätt till och
- 3) att inte samhället kan erbjuda detta eller ersättning för insatsen.

Nationella programmets förutsättningar 2020

Medel inkom år 2020 från två finansiärer; Socialstyrelsen beviljade totalt 600 Tkr och Regeringskansliet beslutade i juni om ytterligare 1500 Tkr för år 2020. Sammanlagt anslogs därmed 2 100 000 kr för NSP 2020 och i augusti kunde programmet komma i gång efter ett uppehåll sedan sista december 2018. Insatser kunde även ansökas retroaktivt för hela år 2020 fram tills bokslutet för insatser utförda under år 2020.

Pandemin och dess effekter på samhället har inneburit försvårande omständigheter även för utsatta för människohandel och deras möjligheter att bearbeta sina trauman, anpassa sig till ett nytt liv och kunna planera en framtid. Likaså har pandemin inneburit påfrestningar för personal på de organisationer som trots allt fortsatt arbeta för att ge hjälp och möta människor i utsatthet, papperslöshet och riskgrupper för människohandel.

Eftersom programmet började sent under året beviljades flera insatser retroaktivt. Flera insatser gjordes när programmet var aktivt, inte minst placeringar akut, hänvisningar direkt till utsatta eller från regionkoordinatorer i situationer när man inte visst hur lösa ett akut behov. NSP kunde då kliva in. Med denna notering följer att vi inte vet hur många som hade behov av hjälp som med anledning av att programmet inte var aktivt under årets första dryga halvår inte fick det. Det har under året även varit svårt med integrationsinsatser när stora delar av samhället varit stängt och satt på distans.

Programmet har anpassats efter ovanstående förutsättningar och kärnan i programmet, att tillgodose rättighetsbaserade insatser från kvalitetssäkrade aktörer till utsatta personer har kunnat fortsätta trots omständigheterna. Nedan redogörs för vad som gjorts inom NSP under 2020 och hur medel använts.

Nationella Stödprogrammets struktur 2020

Under 2020 kunde boendena ansöka om följande insatser:

1. Inledande max 30 dagar inför en ev. polisanmälan
2. Förlängning max 90 dagar (kan sökas mer än en gång) om polisanmälan exempelvis inte aktualiseras och/eller behov finns för ytterligare insatser
3. Avslutande max 45 dagars integrationsinsatser
4. Punktinsatser mot kvitto, för att tillgodose ytterligare behov som motiveras (se punktinsatslista).

Plattformen kan genom NSP erbjuda riktade aktiviteter till utsatta och boenden för att stärka metodutveckling och kvalitetsarbetet och jobba med kunskapshöjning. Detta har under år 2020 skett i den mån det varit möjligt med anledning av Covid19-pandemin.

ÄRENDEHANTERING 2020

I slutet av året hade 41 ansökningar om insatser från boenden behandlats (3 under perioden 1 sept-20 okt, resterande 38 därefter). Två dagar av en 90 dags-insats kunde inte ersättas med anledning av att medel inte fanns kvar vid ansökningstillfället. Ytterligare ansökningar kunde ha hanterats och beviljats om medlen hade funnits.

De beviljade insatserna berör 23 direkt utsatta individer (22 kvinnor och en man) samt sju barn där fyra är medföljande och tre är födda på boenden. Dessutom ingår i insatserna omsorg om ytterligare tio barn, där nio befinner sig hemländer (varav fyra är försvunna och eftersökts för att försöka ta reda på hur deras situation är) och ett barn är omhändertaget i Sverige. För fyra av de fem barnen i hemländer som finns hos släktingar har mamman på boendet försörjningsansvar.

De personer som fått stöd kommer från Afghanistan, Elfenbenskusten, Gambia, Kenya (3), Marocko (2) Montenegro, Nigeria (6), Senegal (2) Sierra Leone, Sverige (3), Uganda och en okänd.

Sammantaget har insatserna från NSP inbegripit 1 man, 22 kvinnor, deras 7 barn på boendena samt 4 barn i hemländerna. Utöver detta söker man aktivt efter ytterligare 4 försvunna barn. De 37 insatserna har involverat 34 individer och omsorg om ytterligare 4 barn.

- 13 insatser om 30 dagar har beviljats till 12 kvinnor och en man, inklusive 2 medföljande barn och 4 barn i hemländer.
- 14 insatser om 90 dagars fördjupat stöd har beviljats för 9 kvinnor och en man, 2 personer har fått 3 beviljade. Insatserna har involverat 2 medföljande barn och 6 barn i hemländer.
- 3 integrationsinsatser har beviljats om 45 dagar till 3 kvinnor, och 3 medföljande barn har involverats.
- 7 punktinsatser har beviljats till 6 kvinnor och en man. 7 barn varav 3 medföljande och 4 i hemland har involverats i dessa insatser.

Intyg har skrivits för 4 personer att användas i olika steg i asylprocessen för att motivera behovet av skydd och stöd för individen, samt informera om identifierade offer för människohandels rättigheter och svenska statens åtaganden att tillgodose se dessa. I ett fall har personen fått permanent uppehållstillstånd under 2020. Sammantaget innebär det att de 34 individerna har fått 37 + 4 insatser av NSP.

Information och hjälp har getts i ytterligare ärenden om 6 personer, två svenska kvinnor utsatta utomlands, resterande 4 kvinnor och 2 män utanför EU om hjälp i asylfrågor och om rättigheter, samt vidarelussning (3). Förutom de 34 individer som fått stöd i form av direktinsatser har ytterligare 6 individer fått hjälp. Totalt har alltså 40 individer fått olika former av stöd av NSP.

Insatsernas finansiella fördelning

Medel till NSP kom från två olika finansiärer, Regeringskansliet och Socialstyrelsen, i det senare fallet specificerades i beslutet att insatserna skulle vara av arten max 30 dagar och att målet var att sätta in insatsen till 9 kvinnor och

5 barn. Regeringskansliet medel beviljades i det bredare syftet att ge Plattformen möjlighet att bedriva stödinsatser inom ramen för NSP. Insatser avsattes även till kvalitetsarbete och utvecklingsarbete.

Socialstyrelsens beviljade totalt 600 Tkr, och Regeringskansliet beviljade totalt 1 500 Tkr. Av de medel som var avsatta för direkta insatser har insatser motsvarande 1 634 721 kr beviljats och fakturerats.

De utbetalda medlen fördelades slutgiltigt mellan insatsformerna enligt nedan.

Insats	Summa
30 dagar reflektionsperiod	377 600 SEK
90 dagar fördjupat stöd	1 158 200 SEK
45 dagar integrationsstöd	48 000 SEK
Punktinsatser/empowerment	50 921 SEK
TOTALT	1 634 721 SEK

Övergripande redogörelse av stödinsatserna som finansierats

Nedanstående redovisning är tänkt att kunna ge en bild av betydelsen av insatserna utan att röja information som kan vara riskabelt för de utsatta eller boendena.

I tre fall har kvinnorna kommit till boenden från regionkoordinatorer/socialtjänst där NSP gått in med stöd för att möjliggöra skydd och stöd utan dröjsmål, men där socialtjänst senare tog över placeringen.

De 23 personer som fått omfattande stöd som ersatts med medel av NSP har alla varit utsatta för sexuell exploatering, men många har också utnyttjats i hushåll. NSP:s 2020 medel har inneburit att dessa 23 personer har fått stöd och skydd på boenden motsvarande sammanlagt 2210 beviljade dagar. De har upplevt våld, hot, förnedring och kontroll samt levt under en längre tids stress, smärta och rädsla och uppvisar därför omfattande trauman och psykiska och fysiska men. De behöver omsorg för att återhämta sig, bygga tillit och sakta bearbeta upplevelserna.

Många stödsökande befinner sig även efter att de tagit sig ur människohandel under hot, skuldsättning och hot om våld förekommer. Flera har utsatts för våldtäkt och övergrepp även efter att de flytt från människohandel och prostitution. Förövare som förföljer, våldtar och misshandlar förekommer, vilket påverkar negativt i att våga berätta och polisanmäla i rädsla för repressalier. Våldtäkt på Migrationsverkets boende har förekommit. Detta försvårar för dem att ha tillit till samhället. De stödsökande behöver därför långsiktig hjälp och planering för att känna sig trygga i att berätta. De behöver även förståelse för sin rädsla för att repressalier kan sträcka sig bortom eventuell nedlagd polisanmälan eller avvisning och det finns ofta oro för familjemedlemmar i hemländer.

Av de 13 insatserna om 30 dagar har 5 av de personer som erhöll reflektionsperiod via NSP gjort en polisanmälan i Sverige, men ändå inte fått stöd av samhället. En pågående TUT finns i ett fall där regionkoordinator är aktiv men kommunen vägrar betala, den utsatta gavs därför hjälp genom NSP. 3 personer som fått 30 dagar stöd har påträffats papperslösa av civilsamhället och de har inte haft kontakt med myndigheter om sin utsatthet för människohandel.

Av de som fått **90-dagars insatser** är alla från tredje land och alla befinner sig i olika skeden av asylprocessen. 3 är papperslösa, en som tilldelades utvisningsbeslut under året men sedan gick in med en polisanmälan och en som under året utvisats via Dublin efter sin 90 dagars period. 5 har inte polisanmält och det finns 4 nedlagda polisanmälningar, 1 pågående. Samarbetet mellan boenden och asylrättsadvokater är en del i arbetet under de 90 dagarna och de flesta intygen skrivs under denna period. I ett fall kom en kvinna som fått 3 efter på varandra följande insatser om 90 dagar beviljade av NSP, samt ett intyg i asylprocessen, i slutet av året att erhålla PUT. NSP är viktigt för att garantera långsiktigt stöd utanför rättsprocessen och det verkar som insatserna från samhället efter ett nedlagt TUT ofta avbryts. Sammantaget är att betona att 90 dagarsinsatserna ofta behövs för personer som inte vågar berätta av olika skäl. 5 av de 10 som fått 90 dagarsstöd har barn, i hemländer eller födda i Sverige. Det är värt att ta in i förståelsen för deras rädsla att polisanmäla; barnen i hemländer kan råka illa ut.

De tre beviljade insatserna om max 45 dagars integration har getts till en kvinna för att underlätta integration i Sverige och hjälpa henne hitta sin fyra försvunna barn. En insats om 45 dagar integrationsstöd beviljades för att följa en kvinna när hennes Dublinbeslut verkställdes för att säkerställa att hon kunde etablera sig och minska risken för re-trafficking (boendet höll kontinuerlig kontakt, och organisationer på plats kopplades in). Ett par dagar beviljades till en kvinna som tidigare år varit i NSP för att kunna gå vidare i sin asylprocess (även ett intyg skrevs).

7 punktinsatser har beviljats för att möta behov såsom inköp av barnvagn, tandläkarbesök, juridisk rådgivning och inköp av husgeråd vid utflytt till utslussningslägenhet.

Ovanstående visar att NSP har en stor funktion att fylla för att säkerställa att utsatta för det stöd och skydd de behöver och har rätt till och att samhällets hjälpsystem har glapp som NSP kan fylla i och komplettera. Det visar också att det finns en uthållighet i programmet för att hjälpa de utsatta så långt det går till nystart.

Empowerment-aktiviteter

Under hösten har kvinnor och deras barn på de certifierade boenden, samt personal, alltså erbjudits att delta i kreativa workshops på Moderna Museet. Metoden att träffas i ett annat rum, ett offentligt rum och att få uttrycka sig via olika material och estetiska uttryckssätt på ett jämbördigt sätt med en grupp kvinnor som befinner sig på olika stadier i resan från exploatering och ha gemensamt att alla har fokus på konsten man ser och gör har visat sig vara frigörande och uppbyggande.

5 av de planerade träffarna på Moderna Museet fick ställas in med anledning av Covid-19 pandemin, liksom de planerade besöken på varandras boenden med gemensamma aktiviteter samt planerade dramaklasser. Fyra träffar kunde genomföras på Moderna Museet innan sammankomsterna tvingades upphöra. Under de fyra träffarna deltog kvinnor från 3 olika boenden i Stockholmsområdet; antalet deltagare varierade mellan 12 och 19, kvinnornas barn inräknat. Samordnaren deltog för att stödja den konstnärliga ledaren och personalen. De fyra tillfällena på Moderna Museet som kunde genomföras blev mycket uppskattade.

Utbyte mellan kvinnorna och deras barn gör att de stärker varandra men det krävs en inramning och struktur för att det ska vara uppbyggande och tryggt. I december anordnades en online-workshop med två överlevare verksamma i Danmark, som idag ger stöd och hjälp till andra kvinnor och deltar i den danska organisationen Hope Nows uppsökande och stödjande verksamhet. Det var många frågor och ett nära utbyte av frågor inte minst från kvinnorna på boendena som fick inspiration av dessa två förebilder.

CERTIFIERINGSARBETET

Under 2020 pågick certifieringsarbete för Alla Kvinnors Hus, som ansökte om certifiering för NSP i december.

KVALITETSARBETE

Under augusti när programmet åter startades upp uppdaterades alla mallar och instruktioner för programmet samt minimikraven som alla boenden ska leva upp till. Alla boenden som tidigare varit certifierade bjöds in till en workshop i september för att diskutera certifieringsprocessen. Inför mötet hade ett förslag om en digitaliserad process skickats ut liksom minimikraven med punkter för diskussion.

Alla boenden deltog på halvdags-workshopen via zoom. Under mötet diskuterades också mallarna som utgör bedömningsinstrument för att ansöka om tillträde och insatser. Eftersom programmet inte varit i gång på 1 och ett halvt år behövdes justeringar göras även av beloppen så att de ersätter kostnaderna för

boendena. En av slutsatserna blev att posten empowerment på 60 dagar behövde individanpassats än mer. De avslutande dagarna kan innebära att en person exempelvis behöver hjälp med hyran en månad, eller att införskaffa bohag till ny lägenhet lika gärna som att erhålla en summa för att starta på egna ben, i Sverige eller hemland eller land man visats till. Därför delades posten upp på dels 45 dagar om integration (i Sverige eller annat land) där personen alltså kunde erhålla summan att använda på det sätt man kommit överens om var bäst för att integreras, dels punktinsatser av empowerment-karaktär som ger personen en summa pengar för inköp som godkänts och ersätt mot uppvisande av kvitto. Tidigare i programmet hade man punktinsatser och det var något man tog bort för att Insamlingsstiftelsen mot Trafficking (IMT) också kunde finansiera det, men 2020 lade IMT ner och det behovet behövde alltså igen fyllas.

Underlaget för inhämtande av uppgifter från boenden samt uppdaterade minimikrav skickades sedan ut till alla boenden för möjlighet att ge synpunkter innan de togs i bruk.

AVSLUTANDE ORD

Erfarenheterna inom Nationella Stödprogrammet under 2020 visar på ett stort behov av den kompletterande funktion programmet utgör. I Sverige är stöd och skydd för offer för människohandel som inte har uppehållstillstånd hårt knutet till rättsprocessen, vilket är varför NSP är viktigt. Det är enda sättet som Sverige uppfyller sina konventionsåtaganden. De situationer där stödprogrammet har krävts för att en person som varit offer för människohandel eller exploatering ska få del av det stöd och skydd de har rätt till pekar samtidigt på samhällets svaga punkter. NSP har år 2020 sett flera stödsökande som inte har fått stöd av samhället i form av reflektionsperiod trots polisanmälan, och att tillfälliga uppehållstillstånd för bevispersoner dras in kort efter att en förundersökning avslutas. Detta förfarande innebär en risk för att skydd och stöd dras in samtidigt. Detta är inte heller förenligt med Sveriges konventionsåtaganden, då offer för människohandel ska ha stöd före, under och lämplig tid efter medverkan i en rättsprocess. Förfarandet skapar glapp i stödkedjan, som riskerar att försätta den utsatte i svåra situationer. Glappen täcks i stället av civilsamhället och NSP.

Erfarenheterna från året visar på civilsamhällets unika möjlighet att erbjuda trygghet till personer som ofta har givits liten anledning att lita på myndigheter. Likaså visar årets stödinsatser att förtroendebyggande och möjlighet att känna trygghet nog att berätta och fundera på en polisanmälan tar lång tid, mer än 30 dagar.